

Ställningstagande angående valkuvert innehållande flera valsedlar

1 Sammanfattning

Valmyndigheten gör bedömningen att det inte har varit lagstiftarens intention att en väljare ska förnekas sin rösträtt på grund av att hen lagt mer än en valsedel i ett valkuvert. Finns inte väljaren på plats och kan göra i ordning rösten på nytt ska valkuvert innehållande flera valsedlar läggas i valurnan om inget annat talar emot detta handhavande. Detta under förutsättning att röstmottagaren vet vilket val rösten avser.

Vid granskningen av innehållet i fönsterkuvert samt ytterkuvert för bud- eller brevröst i vallokalen anser Valmyndigheten således att röstmottagarna, även om de noterar att det är fler än en valsedel i ett valkuvert, inte ska underkänna rösten. Detsamma ska gälla vid valnämndens preliminära rösträkning med start på onsdagen efter valdagen.

Om valsedlarna inte har samma färg och flera val sker samtidigt kan valkuvertet inte läggas i valurnan, eftersom röstmottagarna då inte med säkerhet kan veta vilket val rösten avsåg. I dessa fall ska därför rösten underkännas.

Finns det inget i övrigt att anmärka på ska valkuvertet läggas i urnan i den ordning som gäller vid valdagen och vid valnämndens prelimära rösträkning.

De valkuvert som läggs i valurnorna hanteras sedan enligt 11 kap. 2 § vallagen (2005:837). Det innebär att när valkuvertet väl öppnas och det konstateras att valkuvertet innehåller fler än en valsedel ska alla valsedlar läggas tillbaka i kuvertet och senare läggas i omslaget för ogiltiga röster. Omslaget lämnas till länsstyrelsen som vid den slutliga rösträkningen har möjlighet att godkänna en av valsedlarna.

2 Frågeställning

Frågan är hur röstmottagare ska hantera valkuvert innehållandes fler än en valsedel när väljaren inte finns närvarande och kan göra i ordning sin röst på nytt. Om röstmottagarna underkänner valkuvert som innehåller flera valsedlar som finns i fönsterkuvert alternativt ytterkuvert för brev- eller budröst i vallokalen eller vid valnämndens preliminära rösträkning, kommer väljarens röst aldrig att räknas. Om valkuvertet i stället läggs i urnan vid dessa räkningar/kontroller, kan rösten i ett senare skede godkännas av länsstyrelsen vid den slutliga rösträkningen om den i övrigt uppfyller vallagens krav på en giltig röst.

3 Gällande rätt m.m.

3.1 Nuvarande gällande rätt

Röstmottagarna på ett röstmottagningsställe får enligt 8 kap. 7 § vallagen inte ta emot valkuvert som inte uppfyller kraven på hur sådana kuvert ska ha gjorts i ordning.

För varje slag av val väljaren vill delta i ska hen enligt 7 kap. 2 § vallagen:

1. ta en valsedel,
2. lägga in valsedeln i ett valkuvert utan att vika den, och
3. försluta valkuvertet.

Vidare beskrivs i 9 kap. 9 § vallagen röstmottagarnas hantering av omslag med fönsterkuvert och omslagskuvert för brevröst under valdagen. I 9 kap. 9 § p. 6 anges att röstmottagarna ska öppna de fönsterkuvert och ytterkuvert som uppfyller vissa krav och kontrollera att kuverten innehåller ytterkuvert för budröst eller valkuvert och att kuverten uppfyller kraven på hur sådana kuvert ska ha gjorts i ordning. Se beskrivning i förra stycket.

Kapitel 11 och 12 i vallagen reglerar preliminär rösträkning i vallokal och valnämndens rösträkning. Enligt 11 kap. 2 § p. 2 vallagen ska valsedlarna tas ur valkuverten. Om ett valkuvert innehåller fler än en valsedel ska valsedlarna inte godkännas utan läggas tillbaka i kuvertet.

I kap. 13 vallagen regleras den slutliga rösträkningen. Av 13 kap. 7 § 2 st. vallagen framgår att om det finns fler än en valsedel i ett valkuvert är dessa ogiltiga. Om kuvertet innehåller flera valsedlar och alla har samma partibeteckning, ska dock en valsedel räknas som giltig. Skiljer sig valsedlarna i ett sådant fall åt i fråga om kandidatnamn eller de särskilda personrösterna, ska namnen på valsedlarna anses obefintliga.

3.2 Tidigare gällande rätt

1972 års vallags regler om vad röstmottagarna skulle kontrollera när de tog emot en röst och reglerna för rösträkning både i vallokal och vid slutlig sammanräkning är i stort sett de samma som i nu gällande vallag.

1997 kom en ny vallag (1997:157) och i 10 kap. 6 § framgick att valförrättarna i vallokalen innan något valkuvert togs emot skulle kontrollera att väljaren enligt röstlängden hade rösträtt i det val som väljaren ville delta i och inte redan hade röstat i valet. De skulle också kontrollera att

- väljaren bara hade gjort i ordning ett valkuvert för varje slag av val,
- det inte fanns någon obehörig märkning på något kuvert, och
- varje valkuvert uppenbart innehöll en valsedel.

Även vid granskningen av ytterkuvert för budröster, fönsterkuvert och brevröster skulle valförrättaren kontrollera att väljaren bara hade gjort i ordning ett valkuvert för varje slag av val, att det inte fanns någon obehörig märkning på något kuvert och att varje valkuvert uppenbart innehöll en valsedel. Denna kontroll skulle även valförrättarna som tog emot en förtidsröst göra.

I lagkommentaren till 1997 års vallag (prop. 1996/97:70 s. 203) säger regeringen: ”Paragrafen behandlar de inledande kontroller valförrättarna skall utföra. I den nya vallagen anges dessa fullständigt för samtliga ställen där röstning kan äga rum. Att kontrollskyldigheten uttryckligen anges omfatta också att ett valkuvert uppenbart innehåller en valsedel innebär inte någon saklig ändring (...).” Regeringen säger vidare: ”Valkuvert skall således liksom idag inte tas emot om det innehåller fler än en valsedel eller innehåller annat än en valsedel. Granskningen om valkuvert innehåller fler än en valsedel behöver dock inte drivas för långt eftersom det finns regler i 18 kap. 10 § förslaget för hur dessa fall ska regleras”. Av 18 kap. 10 § följde att om det var flera valsedlar med samma partibeteckning skulle rösten tillfalla partiet.

18 kap. 10 § i 1997 års vallag motsvaras i huvudsak av 13 kap. 7 § andra stycket i den nu gällande vallagen.

I lagkommentaren till den nu gällande vallagen (prop. 2004/05:163 s. 125) säger regeringen att 9 kap. 6 § vallagen motsvarar 10 kap. 6 § 1 st. i 1997 års vallag. Regeringen kommenterade inte att de i den nya vallagen tagit bort det uttryckliga kravet att röstmottagarna också ska kontrollera att varje kuvert uppenbart innehåller en valsedel.

4 Valmyndighetens bedömning

4.1 Granskning av valkuvert när väljaren själv lämnar sin röst

När en väljare röstar i vallokalen tar röstmottagarna emot valkuverten och granskar dem enligt den ordning som gäller. Upptäcker röstmottagarna att något är fel, t.ex. att det finns fler än en valsedel i ett valkuvert, får väljaren tillbaka kuvertet och uppmanas att göra om sin röst. Upptäcker inte röstmottagarna att kuvertet innehåller flera valsedlar tas rösten emot. Väljaren prickas av i röstlängden, valkuvertet läggs i urnan och rösten kan bli godkänd.

Samma granskning av valkuverten som görs i vallokalen görs även då röstmottagarna tar emot valkuverten i en röstningslokal. Upptäcker röstmottagaren att valkuvertet inte är iordninggjort på rätt sätt har väljaren möjlighet att göra i ordning sin röst på nytt. Valkuvert som klarar röstmottagarens granskning läggs i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort och därefter läggs fönsterkuvertet i en uppsamlingslåda.

Valmyndigheten kan konstatera att det är relativt enkelt att råka lägga ner fler än en valsedel i ett valkuvert och att det dessutom, trots genomförd granskning, händer att röstmottagare tar emot valkuvert som innehåller fler än en valsedel. Instruktionen till väljaren innefattar bland annat att ta en valsedel och lägga den ovikt i valkuvertet. På grund av att valsedelspappret är tunt kan det emellertid vara svårt att se/känna om det rör sig om en eller flera valsedlar.

4.2 Granskning av förtidsröster under valdagen och vid valnämndens preliminära rösträkning

Röstmottagarna ska parallellt med röstmottagningen under själva valdagen granska fönsterkuvert från förtidsröstningen samt ytterkuvert för bud- och brevröster från de väljare som finns uppförda i valdistriktets röstlängd. Granskningen av brevröster görs av flera valnämnder vid valnämndens preliminära rösträkning med start på onsdagen efter valet istället för i vallokal på valdagen.

Vid granskningen ska röstmottagarna kontrollera att rösten kommit till rätt valdistrikt och att väljaren inte röstat flera gånger. Därefter ska röstmottagarna öppna fönsterkuvertet och kontrollera att valkuverten överensstämmer med väljarens rösträtt. Röstmottagarna kontrollerar också att valkuverten är rätt iordninggjorda. En förtidsröst som inte är rätt iordninggjord underkänns, lämnas till valnämnden och hanteras sedan på onsdagen efter valdagen vid valnämndens preliminära rösträkning. Efter att vallokalen avslutat röstmottagningen läggs godkända valkuvert från väljare som inte röstat under valdagen ner i urnan.

Vid valnämndens preliminära rösträkning görs samma granskning som i vallokalen och de fönsterkuvert och brevröster som underkänns läggs i omslag och arkiveras under mandatperioden. Det sker med andra ord ingen ytterligare prövning av dessa väljares röster.

4.3 Valkuvert innehållande flera valsedlar ska läggas i valurnan

Röstmottagarnas kontroll att ett valkuvert inte innehåller mer än en valsedel är ett sätt att minska antalet underkända röster, oavsett om det gäller röstning i vallokal eller röstningslokal. Även om många av rösterna kan godkännas vid den slutliga rösträkningen är det för att leverera ett så säkert preliminärt resultat som möjligt av stor betydelse att så många röster som möjligt räknas redan vid den preliminära rösträkningen. Det är därmed betydelsefullt att så få fel som möjligt gjorts av röstmottagarna. Detta är viktigt för trovärdigheten för valsystemet. För valsystemets trovärdighet är det dock även viktigt att inga röster som skulle kunna godkännas underkänns.

Det är inte heller rimligt att röster avgivna i röstningslokal utsätts för ytterligare kontroller jämfört med en röst avgiven i en vallokal och på grund av detta löper större risk att underkännas, utan granskningen bör vara likvärdig. Om röstmottagarna i en röstningslokal granskat och tagit emot rösten bör den även fortsättningsvis i valprocessen ses som giltig om inget talar emot det.

Valmyndigheten gör bedömningen att vid granskningen av fönsterkuvert, ytterkuvert för bud- eller brevröst i vallokalen ska röstmottagarna, även om de noterar att det är fler än en valsedel i ett valkuvert inte underkänna valkuvertet. Detsamma ska gälla vid valnämndens preliminära rösträkning med start på onsdagen efter valdagen. Finns det inget i övrigt att anmärka på ska valkuvertet läggas i urnan i den ordning som gäller vid valdagen.

Om valsedlarna inte har samma färg och flera val sker samtidigt kan valkuvertet inte läggas i valurnan, eftersom röstmottagarna då inte med säkerhet kan veta vilket val rösten avsåg. I dessa fall ska därför rösten underkännas.

Om valsedlarna inte har samma färg men det endast pågår ett val ska röstmottagarna däremot lägga valkuvertet i valurnan.

Vid valnämndens prelimära rösträkning hanteras valkuvertet enligt 11 kap. 2 § vallagen. Det innebär att när valkuvertet öppnas och det konstateras att valkuvertet innehåller fler än en valsedel ska alla valsedlar läggas tillbaka i kuvertet och senare läggas i omslaget för ogiltiga röster. Omslaget lämnas till länsstyrelsen som vid den slutliga rösträkningen har möjlighet att godkänna en av valsedlarna.

Valmyndigheten bedömer att valkuvert innehållande flera valsedlar alltid ska läggas i valurnan när väljaren inte finns på plats för att göra i ordning rösten på nytt, under förutsättning att röstmottagaren vet vilket val rösten avser. Kommentaren till 1997 års vallag talar för att valkuvertet ska läggas i valurnan, särskilt då lagstiftaren uttalar explicit att granskningen inte ska drivas för långt eftersom det i vallagen finns regler för bedömning av detta. Även i nuvarande vallag finns det regler som avser hanteringen av valkuvert som innehåller fler än en valsedel.

De valkuvert som hamnar i urnan kommer, om de uppfyller vallagens krav för vad som ska anses som en giltig röst, i ett senare skede godkännas vid länsstyrelsens slutliga sammanräkning. Konsekvensen av att underkänna fönsterkuvert och ytterkuvert för bud- eller brevröster som innehåller valkuvert med fler än en valsedel är att väljarens röst aldrig når länsstyrelsens slutliga sammanräkning. Valmyndighetens bedömning är att det inte är sannolikt att lagstiftaren haft intention att på detta sätt hantera lika fall olika.

För valsystemets trovärdighet är det viktigt att inga röster som skulle kunna godkännas underkänns och att ingen väljare i onödan fråntas sin röst.

Valmyndighetens ställningstaganden innehåller en redogörelse för myndighetens uppfattning i rättsliga frågor. De är styrande för Valmyndighetens verksamhet men vägledande för valadministrationen. Detta ställningstagande har beslutats av Valmyndighetens nämnd.